

TOPIARIUS 2 (3)/2016

STUDIA KRAJOBRAZOWE

WYDAWCA:

Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Biologiczno-Rolniczy
Zakład Architektury Krajobrazu
ul. Ćwiklińskiej 1A, 35-601 Rzeszów
serwis internetowy czasopisma: www.topiarius.ur.edu.pl
kontakt: topiarius.redakcja@ur.edu.pl

REDAKTOR NACZELNY:

dr hab. inż. arch. Piotr Patoczka, prof. UR

REDAKCJA:

dr inż. arch. kraj. Agata Gajdek, dr Piotr Kołodziejczyk
dr inż. arch. Anna Sołtysik, mgr inż. arch. kraj. Agnieszka Wójcik

RADA NAUKOWA:

prof. dr hab. inż. arch. Aleksander Böhm, prof. dr hab. inż. arch. Andrzej Kadłuczka
dr hab. inż. Zbigniew Czerniakowski, dr hab. inż. arch. Mykoła Bewz
dr hab. inż. arch. Piotr Patoczka

RECENZENCI TOMU:

prof. dr arch. Jurij Kryvoruchko, prof. dr hab. Jakub A. Lewicki, dr hab. inż. Lech Lichołai, prof.
PRZ, dr hab. Piotr Urbański, prof. nadzw., dr hab. Ewa Trzaskowska, dr inż. arch. Marta Akincza,
dr Tomasz Olbrycht, dr Michał Rut, dr inż. arch. Michał Uruszczak

KOREKTA:

Ryszard Żelazny

TŁUMACZENIA STRESZCZEŃ:

autorzy tekstów

SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI:

Anna Sołtysik, na okładce wykorzystano rysunek Piotra Patoczki

Czasopismo TOPIARIUS. Studia Krajobrazowe to recenzowane czasopismo naukowe, którego podstawową wersją jest wersja papierowa.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Czasopismo, ani żaden jego fragment, nie może być drukowane ani reprodukowane bez pisemnej zgody wydawcy.

All rights reserved. No part of this publication may be printed or reproduced without permission in writing from the publisher.

ISSN 2449-9595

WYDAWCA WYKONAWCZY:

Wydawnictwo AMELIA Aneta Siewiorek
ul. dr J. Tkaczowa 186, 36-040 Boguchwała
tel. 17 853 40 23, tel. komórkowy 600 232 402
www.wydawnictwoamelia.pl
e-mail: wydawnictwoamelia@go2.pl

Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Biologiczno-Rolniczy
Zakład Architektury Krajobrazu

TOPIARIUS
Studia Krajobrazowe

Rzeszów 2016

SPIS TREŚCI

Piotr Patoczka <i>Od redakcji</i>	7
--------------------------------------	---

KRAJOBRAZY DALEKIE I BLISKIE

Jan Kurek <i>Krajobrazy kulturowe Karelii</i>	11
--	----

Piotr Patoczka <i>Uwagi o architekturze w Gorlicach</i>	23
--	----

CZŁOWIEK I KRAJOBRAZ

Agata Gajdek, Agnieszka Wójcik <i>Zespoły dworsko-parkowe po 1945 roku. Wpływ zmian społeczno-gospodarczych na kompozycję parku na Zalesiu</i>	51
---	----

Wojciech Hawrot <i>Zmiany atrakcyjności krajobrazu Gór i Pogórza Kaczawskiego wzdłuż Doliny Kaczawy</i>	66
--	----

Zbigniew Mirek <i>Co krajobraz mówi o nas, o człowieku</i>	81
---	----

RECENZJE

Anna Sołtysik <i>Stan zachowania świeckiego budownictwa drewnianego w województwie podkarpackim</i>	89
--	----

VARIA

Henryk Welc <i>Tam gdzie rosły drzewa i krzewy, czyli 800 lat Opola – bo pamięć jest najważniejsza</i>	95
---	----

KRAJOBRAZY DALEKIE I BLISKIE

KRAJOBRAZY KULTUROWE KARELII

CULTURAL LANDSCAPES OF KARELIA

Jan Kurek¹
Politechnika Krakowska, Wydział Architektury,
Instytut Projektowania Budowlanego
pakurek@cyf-kr.edu.pl

Krajobraz kulturowy Karelii jest nie tylko ważnym polem badawczym, ale także podstawowym elementem turystyki i przedmiotem ochrony środowiska naturalnego. Szansę wydobycia się z ekonomicznej zapaści władze Karelii widzą dziś w intensyfikacji ruchu turystycznego: nie tylko z Rosji, ale i z zagranicy – głównie z Finlandii. Niewątpliwą atrakcją jest tu nieskażona wpływem cywilizacji przyroda oraz zabytki architektury. Najcenniejszym i najpiękniejszym zabytkiem jest z pewnością zespół drewnianych cerkwi, kaplic i domów mieszkalnych na wyspie Kiży (na jeziorze Onega). Wyspa Kiży to ważny element krajobrazu, kultury i historii Karelii. Zespół cerkiewny Kiży został w 1990 roku wyróżniony wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – m.in. za architekturę harmonijnie wpisaną w otaczający krajobraz.

Słowa kluczowe: Karelia, krajobraz, architektura drewniana, wyspa Kiży

The cultural landscape of Karelia is not only an important research field, but also the basic element of tourism and protection of natural environment. The authorities in Karelia see the chance for the region in intensification of tourism: from Russia, but also from abroad, mainly from Finland. The unquestionable attraction of Karelia is unspoilt natural landscape and historical architecture. The most valuable and beautiful monuments is the complex of wooden buildings: orthodox churches, chapels and houses on the Kizhy Island (on Lake Onega). This island is an important element of the cultural landscape and the history of Karelia. The complex of orthodox churches of Kizhy was added in 1990 to the UNESCO World Heritage List. One of the reason was that this historical architecture fits in the surrounding landscape.

Keywords: Karelia, landscape, wooden architecture, Kizhy Island

---

¹ Autor jest architektem, profesorem Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej.

Wprowadzenie

Karelia² to kraina w północno-wschodniej Europie – położona między Morzem Bałtyckim a Morzem Białym. Zamieszkuje ją lud Karelów. Jego język wykazuje duże podobieństwo do fińskiego i języka *wepskiego* – języka autochtonicznych mieszkańców Karelii zamieszkujących południowy wschód kraju³. Choć Karelia ma dość znaczną autonomię jako autonomiczna republika Federacji Rosyjskiej, to jednak jedynym językiem urzędowym jest język rosyjski⁴ – i w tym języku wydawane są akty prawne stanowione przez parlament karelski. Akty te nie mogą być sprzeczne z prawem ogólnorosyjskim. Choć język Karelów nie ma statusu urzędowego to jednak ma pewne przywileje – np. w systemie oświaty.

Nazwa krainy pochodzi zapewne od plemienia Karjala, zamieszkującego ziemie republiki oraz część przyległego do nich terytorium dzisiejszej Finlandii – patrz mapa (Ryc. 1).

Powierzchnia Karelii to zaledwie 1% powierzchni Rosji – z czego połowa jest zajęta przez lasy a jedna czwarta to wody. Jest to pozostałość wcześniejszego przemieszczania się lodowca – wzniesienia są wygładzone i zaokrąglone, występują w formie m.in. moren, oz i kem⁵. Teren jest łagodnie pofałdowany, przechodząc na zachodzie w wyżynę – Wzniesienia Karelskie, a najwyższy punkt wznosi się na wys. 576 m n.p.m. Wielość cieków i zbiorników wodnych sprzyja tworzeniu się dużych obszarów bagiennych i torfowisk. Klimat jest tu względnie łagodny – umiarkowanie chłodny, ze średnią roczną temperaturą + 3°C i średnią najniższą temperaturą w lutym – 11°C.

Po ustąpieniu lądolodu (10-15 tys. lat) zaczął się formować świat roślinny Karelii. Dziś dominują lasy iglaste – na północy sosnowe, a na południu sosnowo-świerkowe. Gatunki liściaste występują głównie na południu – są to brzoza omszona, brzoza brodawkowata, osika, rzadziej lipa, wiąz, klon i olcha czarna. W licznych zbiornikach wodnych żyją bobry europejskie i kanadyjskie, piżmaki i norki amerykańskie, a w XX wieku pojawiły się jenoty i dziki. W całym kraju żyją losie, na północy renifery, a na południu sarny. W oddali od siedzib ludzkich występują niedźwiedzie, wilki, rysie i borsuki. Karelia ma ważny udział w rosyjskim przemyśle drzewnym (ok. 7% oraz w produkcji papieru – 23%), ma też duży udział w pozyskaniu rud żelaza – ok. 10% w skali kraju.

² Karelia – ros. Karelija (Карелия); fin. Karjala; Obecnie większość terytorium Karelii wchodzi w skład Federacji Rosyjskiej jako autonomiczna republika (ros. – Riespublika Karielija, karel. – Karjalan tasavaldu, fiń. – Karjalan tasavalta) – za: wikipedia.org. (data dostępu: 2.11.2016).

³ Dziś językiem tym mówi ok. 3500 osób spośród blisko 5000 Wepsów, za: wikipedia.org (data dostępu: 2.11.2016)

⁴ Jest to o tyle dziwne, że znacznie mniejsze grupy narodowościowe w Federacji Rosyjskiej posiadają (przynajmniej formalnie) status języka urzędowego. Pretekstem odmowy władz w Moskwie jest język karelski zapisywany w alfabecie łacińskim.

⁵ *Morena* – materiał skalny naniesiony przez lodowiec, *oz* – wysoki i długi wał naniesiony przez wody pod lądolodem, *kem* – polodowcowy garb, pagórek, stoliwo z płaskim wierzchołkiem i stromymi zboczami.

Copyright © Andrew Andersen, 2003

Ryc. 1.
Zasięg kulturowy Karelii na pograniczu Rosji i Finlandii.
(źródło: wikipedia)

Fig. 1.
The cultural range of Karelia on the Russian and Finland borderland.
(source: wikipedia)

Krajobraz kulturowy

W myśl przyjętych definicji⁶ krajobraz kulturowy to historycznie ukształtowana (w wyniku działalności człowieka) przestrzeń, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy

⁶ Za wikipedia (data dostępu: 2.11.2016).

природные. Нależy rozumieć to jako przeobrażenia przestrzeni (krajobrazu naturalnego) przez grupę lub kilka grup kulturowych w kolejnych sekwencjach czasowych. Krajobraz kulturowy Karelii jest dziś nie tylko ważnym polem badawczym, ale także podstawowym elementem turystyki i ochrony środowiska naturalnego.

Szansę wydobycia się z ekonomicznej zapaści władze Karelii widzą dziś w intensyfikacji ruchu turystycznego: nie tylko z Rosji, ale i z zagranicy – głównie z Finlandii. Dla turystów z Europy Zachodniej niewątpliwą atrakcją winna być nieskażona wpływem cywilizacji przyroda oraz zabytki architektury. Największym, najcenniejszym i najpiękniejszym zabytkiem jest z pewnością zespół drewnianych cerkwi, kaplic i domów mieszkalnych na wyspie Kiży (na jeziorze Onega) oraz ważny dla pielgrzymek religijnych monastyr na wyspie Walaam (Ryc. 2).

Ryc. 2.
Główne atrakcje turystyczne Karelii: Kiży, Walaam, Sołowki, (źródło: wikipedia)
Fig. 2.
Karelia, main tourist attractions: Kizhy, Walaam, Solowki Island, (source: wikipedia)

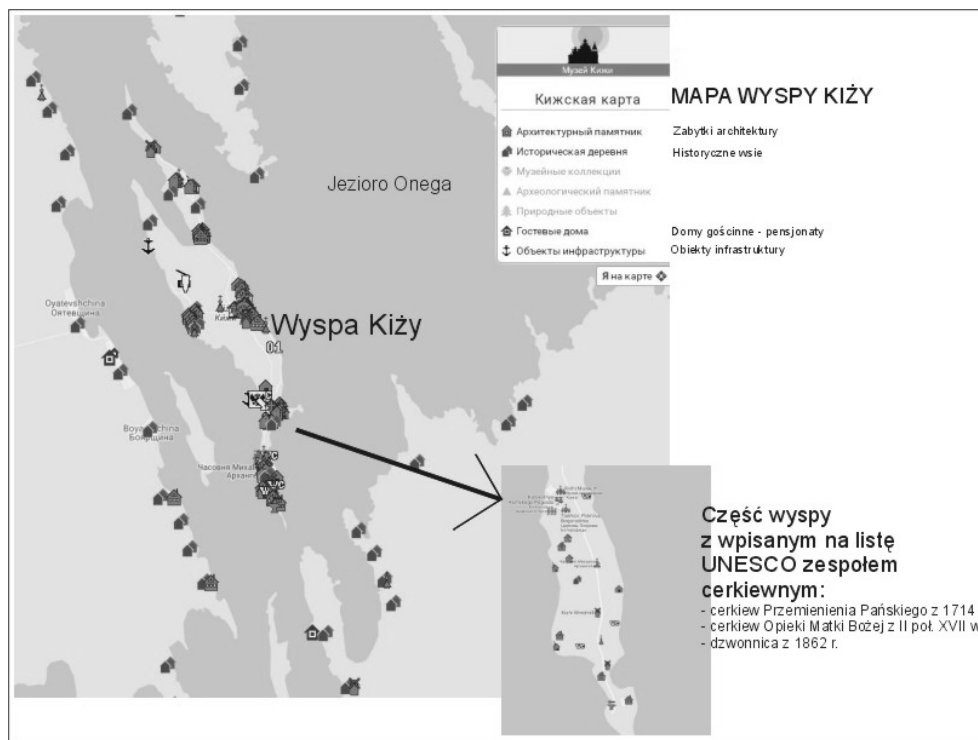
Ryc. 3. Krajobraz brzegów jeziora Onega, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 3. The landscape of the Onega lake, (photo by J. Kurek, 2016)

Wyspa Kiży

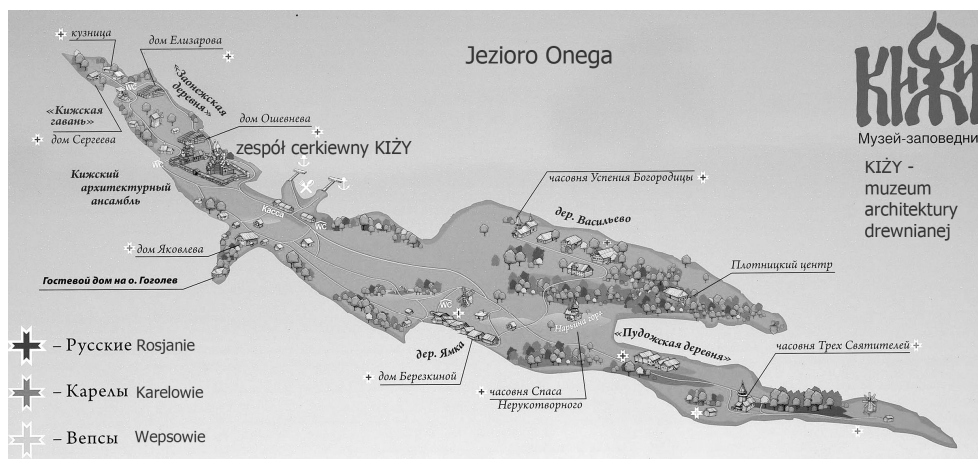
Wyspa jest dziś główną atrakcją turystyczną republiki karelskiej, mieści bowiem kompleks drewnianych cerkwi, kaplic (ros. *časowni*), domów, wiatraków i kuźni zgromadzonych na jej terenie (wym. 7×0,5 km) na jeziorze Onega. W sąsiedztwie znajduje się jeszcze 5 tys. innych – mniejszych i większych wysp. Na Kiży „króluje” ogromna, zbudowana w stylu staroruskim, drewniana cerkiew pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego. Zimą wyspa jest odcięta od świata – niezbędną komunikację zapewniają jedynie poduszkowce i śmigłowce – a latem wodoloty, mniejsze i większe statki pasażerskie dopływające tu z rzeszami krajowych i zagranicznych turystów. Ciekawe, że na wyspie, we wsi o tej samej nazwie, w 2013 roku żył tylko jeden człowiek... W okresie wzmożonej aktywności ruchu turystycznego czasowo przebywa na wyspie kilkadziesiąt osób obsługujących liczne grupy turystyczne, czynna jest przystań, restauracje i kioski z pamiątkami (Ryc. 4).

Wyspa Kiży, jest elementem krajobrazu, kultury i historii Karelii, gdzie pierwsi mieszkańcy tych terenów pozostawili po sobie neolityczne rysunki naskalne (petroglify) oraz kamienne labirynty. Później napływowa (z rejonu Nowogrodu Wielkiego) ludność słowiańska „mieszła się” z miejscowymi plemionami ugrofińskimi. W IX i X wieku Karelia znalazła się w strefie wpływów Rusi Kijowskiej, a po jej rozpadzie w XII wieku stała się częścią Republiki Nowogrodzkiej. W 1227 roku Karelia została zchrystianizowana. Surowe warunki tego regionu sprzyjały rozwojowi monastycyzmu, a klasztory stawały się nie tylko centrami religijnymi, ale także gospodarczymi i kulturalnymi, wokół których rozwijało się życie okolicznych społeczności. Najazd Mongołów na Ruś (XIII w.) nie sięgnął tych terenów, dlatego przetrwało tu wiele staroruskich obyczajów, pieśni i podań – przetrwało też dawne rzemiosło i umiejętność budowy, złożonych w formie i konstrukcji, drewnianych budowli sakralnych, przemysłowo-gospodarczych (młyny wietrzne) i okazałych (w duchu i stylu skandynawskim) domów mieszkalnych. Po upadku caratu komunistyczna walka

z religią – burzenie i ograbianie wielu zabytkowych cerkwi, a także kolektywizacja wsi, spowodowały zanik dotychczasowych obyczajów i kultury. Zainteresowanie kulturą Rosyjskiej Północy w drugiej połowie XX wieku, przyczyniło się do utworzenia w 1951 r. na wyspie Kiży, skansenu architektury drewnianej (Ryc. 5).

Ryc. 4. Lokalizacja zabytków architektury drewnianej na wyspie Kiży i w jej sąsiedztwie.
Fig. 4. Location of wooden architecture on the island of Kizhy and in its environment.

Ryc. 5. Rozmieszczenie głównych zabytków architektury drewnianej na wyspie-skansenie Kiży.
Fig. 5. Location main of monuments of wooden architecture on the island-open air museum Kizhy.

Głównym zabytkiem zespołu architektonicznego – skansenu Kiży jest cerkiew Przemienienia Pańskiego. Zbudowano ją w 1714 roku na miejscu wcześniejszej, która spłonęła od uderzenia pioruna. Uważa się, że wzorem dla jej konstrukcji i form była cerkiew Opieki Najświętszej Bogarodzicy z 1708 roku ze wsi Anchimowo w obwodzie wołogodzkiem. Cerkiew Przemienienia Pańskiego ma wys. 37 m – jest częścią zespołu cerkiewnego *Kiży Pogost*⁷. Kolejnymi integralnymi elementami tego zespołu są: Cerkiew Opieki Matki Bożej (1694-1764) oraz dzwonnica – zbudowana na miejscu poprzedniej w 1862 r. (Ryc. 6-10).

Ryc. 6.
Widok zespołu cerkiewnego Kiży Pogost (źródło: <http://whc.unesco.org/en/list/544>)
Fig. 6.
View of the assembly orthodox church assembly *Kizhy Pogost*, (source: <http://whc.unesco.org/en/list/544>)

Ryc. 7.
Widok zespołu cerkiewnego Kiży w krajobrazie wyspy i jeziora, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 7.
Kizhi Orthodox church assembly view in a landscape of the island and the lake,
(photo by J. Kurek, 2016)

⁷ *Pogost* (погост) to otoczenie – dziedziniec kościoła, cerkwi, zespołu sakralnego. Dawne określenie oddalonej od wsi cerkwi wraz z towarzyszącymi jej innymi budynkami i cmentarzem.

Zespół cerkiewny Kiży został w 1990 roku wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO za niezwykłość konstrukcji, w której cieśle zrealizowali śmiałą wizję architektury, nawiązującą do historycznego modelu przestrzeni zespołu parafialnego – w harmonii z otaczającym krajobrazem. Jak podano w uzasadnieniu tego wpisu⁸: obecnie jest to jedyny zachowany w Rosji zespół wielokopułowych cerkwi drewnianych – używany jedynie latem. Zespół ten nie ma swego odpowiednika na świecie i jest przykładem wysokich umiejętności rosyjskich cieśli. Datę budowy (1714 rok) potwierdzają badania dendrochronologiczne. Jest to swoiste wielopoziomowe i wielokopułowe arcydzieło sztuki ciesielskiej skonstruowane na bazie tzw. krzyża greckiego, zaś całość tworzy jednolitą strukturę budowlano-konstrukcyjną. Przekrycie centralnej części cerkwi stanowi tzw. niebo – bogato polichromowana struktura w kształcie ściętej piramidy. Wyposażenie stanowi barwny, złożony ikonostas ze 102 ikonami z XVII i XVIII wieku. Zespół cerkiewny Kiży cechuje harmonia wymiarów i form oraz jednolitość, powstałych w różnym czasie, artystycznych struktur. Piękno tego zespołu architektonicznego podkreśla ekspresyjny krajobraz – uznawany tu za narodowy.

Ryc. 8.
Kiży, cerkiew Przemienienia
Pańskiego, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 8.
Kizhy, The Church of the Trans-
figuration, (photo by J. Kurek,
2016)

W uzasadnieniu wpisu na Listę stwierdza się również, że: zespół jest przykładem budowl o średniowiecznej proveniencji w słabo zaludnionych regionach, gdzie znaczne odległości między ludzkimi siedliskami i surowy klimat były szczególnym wyzwaniem dla działalności misyjnej – to także wyjątkowy przykład tradycyjnej architektury drewnianej Karelii, a szerzej Rosji Północnej i regionu fińsko-skandynawskiego. Budowle sakralne

⁸ Za: <http://whc.unesco.org/en/list/544> (data dostępu: 2.11.2016)

Kiży są przykładem regionalnego centrum życia duchowego i symbolem więzów rodzinnych, społecznych i gospodarczych dla lokalnej społeczności wiejskiej, przy czym cenne jest to, że struktura nieodległej wsi i otaczającego krajobrazu, odzwierciedla tradycyjny układ gospodarki gruntami i rolnictwa.

Ryc. 9. Kiży, zabytkowy zespół cerkiewny *Kiży Pogost*, (fot. J. Kurek, 2016)

Fig. 9. Kizhy, historic orthodox church ensemble *Kizhi Pogost*, (photo by J. Kurek, 2016)

Ryc. 10. Kiży, zagroda z 1876 r. przeniesiona ze wsi Oszewniewo w 1951 r. (fot. J. Kurek, 2016)

Fig. 10. Kizhy, restored farm-house (built in 1876) – moved from the Oszewniewo village in 1951. (photo by J. Kurek, 2016)

Zespół sakralny Kiży był ważnym elementem szerzenia prawosławia na rosyjskiej północy, a cerkwie pełniły funkcje sakralne nieprzerwanie przez 300 lat – za wyjątkiem okresu radzieckiego w latach 1937-1994.

W XIX wieku ściany cerkwi były odeskowane i pomalowane na biało a kopuły pokryto blachą. Dopiero prace konserwatorskie i renowacyjne, podjęte w latach 1949-59, przywróciły pierwotny wygląd budowli. W latach 1980-83 we wnętrzu cerkwi Przemienienia Pańskiego zainstalowano stalowy przestrzenny szkielet, pomocny w systematycznych wieloletnich pracach konserwatorskich prowadzonych na tym obiekcie. Budowla jest podzielona na 7 poziomych „plastrów”, które kolejno są demontowane i, w specjalnie zbudowanym pawilonie, poddawane zabiegom konserwatorskim. Prace wciąż jeszcze trwają...

Obszary chronione

W aspekcie krajobrazowym *Kiży Pogost*, państwowy program ochrony tego zabytku zakłada utworzenie w jego sąsiedztwie specjalnej strefy buforowej, której celem ma być zachowanie wizualnej integralności historycznego krajobrazu. Pozwoli to m.in. na określenie specyficznych cech tego terytorium i zdefiniowanie ram prawnych i form jego wykorzystywania. Nad tymi działaniami czuwa więc państwowe muzeum – skansen, wspierane przez służby konserwatorskie oraz specjalną jednostkę policji. Całość podjętych działań konserwatorskich ma na celu przywrócenie pierwotnej funkcji i wyposażenia budowli. Inicjatorem i projektantem restauracji (w latach 1949-1959) zespołu sakralnego Kiży był znany rosyjski badacz architektury drewnianej – O.B. Opołownikow. Otaczające zespół kamienno-drewniane ogrodzenie o długości 300 m – przekryte dwuspadowymi daszkami – jest także zabytkowe.

Jak to ukazują prezentowane wyżej mapy, wyspa Kiży mieści jeszcze wiele innych cennych historycznych budowli drewnianych – reprezentujących regiony Rosyjskiej Północy. Znajdujemy tu: kaplice, domy mieszkalne, spichlerze, banie (przydomowe łaźnie), młyny wietrzne (wiatraki), kuźnię i krzyże pokutne (Ryc. 5).

Ryc. 11.
Kinerma, zabudowa etnicznej wsi karelskiej z budynkami sprzed 260 lat, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 11.
Village Kinerma, Karelian ethnic village buildings before 260 years, (photo by J. Kurek, 2016)

Ryc. 12.
Manga, odrestaurowana kaplica wiejska (XVII w.), (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 12.
Village Manga, restored rural chapel (XVII century), (photo by J. Kurek, 2016)

Obszary chronione w Karelii zajmują ponad 5% jej powierzchni. Łącznie z terenami chronionymi częściowo jest to już blisko 13% powierzchni terenu tej krainy. Znajdują się tu dwa parki narodowe, dwa rezerваты przyrody, 46 obszarów krajobrazu chronionego i 108 pomników przyrody. Park Narodowy *Paanajarwi* został wpisany na listę światowe-

go dziedzictwa UNESCO⁹. Oprócz tego na terenie Karelii znajduje się przyrodniczo-historyczny obszar *Walaam*. Walory przyrodnicze i kulturowe Karelii są dziś głównymi atrakcjami przyrodniczymi tej rosyjskiej republiki. Ważnym elementem, są również wspólne działania Karelów, Finów i Wepsów mające na celu ochronę i promocję własnego dziedzictwa kulturalno-historycznego. Staraniom tym nie sprzyja jednak niski przyrost naturalny i stosunkowo duża emigracja mniejszości narodowych – głównie do Finlandii.

Ryc. 13.
Manga, współczesny w formie i konstrukcji budynek pensjonatowy, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 13.
Manga, contemporary in form and design of the guesthouse building, (photo by J. Kurek, 2016)

Ryc. 14.
Kinerma, tradycyjny budynek mieszkalno-gospodarczy, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 14.
Kinerma, traditional old farm-house, (photo by J. Kurek, 2016)

Ryc. 15.
Okolice wsi Vedlozero, odmienne od tradycyjnych formy współczesnych budynków letniskowych i pensjonatowych, (fot. J. Kurek, 2016)
Fig. 15.
Around the village Vedlozero, different from traditional forms modern buildings cottages and guesthouses, (photo by J. Kurek, 2016)

---

⁹ Stan na 1 stycznia 1998.

Podsumowanie

Pomimo wielu dziesiątków lat gospodarczego i kulturowego zastoju „republiki” karelskiej, jej potencjał jest wciąż znaczny. Wciąż nie dość wykorzystywane są jej walory turystyczno-krajobrazowe, a zachowane jeszcze zabytki architektury drewnianej – pozbawione opieki – stopniowo niszczeją... Przyczyną tego stanu rzeczy jest z jednej strony oddalenie tego regionu od dużych aglomeracji miejskich i szlaków komunikacyjnych, a z drugiej, można uznać, że to oddalenie pozwoliło na zachowanie naturalnych walorów lokalnego krajobrazu i tradycyjnego budownictwa. Dzięki wpisaniu skansenu Kiży na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz wsparciu finansowym centralnych władz Rosji, ten zespół architektoniczny jest swoistym magnesem przyciągającym w ten region wielu turystów i badaczy – także z zagranicy, co można wykorzystać do przedstawienia zainteresowanym bardziej zróżnicowanej oferty poznania szeroko rozumianej kultury regionu Karelii.

Zagospodarowanie turystyczne – i jego intensyfikacja – powinno jednak szanować i maksymalnie chronić zastane, naturalne walory krajobrazowe. Związane z tym działania w sferze inwestycyjno-budowlanej powinny przede wszystkim odwoływać się do tradycji regionu – także w stosowanych konstrukcjach i materiałach oraz formach realizowanej architektury w nowopowstających obiektach.

Bibliografia

- *Historia Karelii* - <http://onego.ru>. (data dostępu 05.09.2016)
- <https://pl.wikipedia.org/wiki/Karelia>, (data dostępu 02.09.2016)
- *Карелия – Русский Север. Энциклопедия Карелии. Исторический экскурс. Из истории республики Карелии. Часть 1.*
- Oficjalna strona internetowa Republiki Karelii – <http://gov.karelia.ru>. (data dostępu 05.09.2016)
- *Przewodnik po Karelii* - <http://heninen.net/english.htm>. (data dostępu 28.08.2016)